

# Een handleiding voor het geestelijk leven der Brusselse Begijnen

door

Dom A. PIL, O.S.B.

(Steenbrugge)

De bibliotheek van de St.-Andriesabdij bij Brugge bezit een zeldzaam geestelijk boekje onder signatuur *Pretiosa 79*. Tot nog toe werd dit vroom tractaat van een anoniem auteur, *Den gheestelycken Yver van de gheestelycke Bruydt*, Brussel, G. Schoevaerts, 1629, nergens vermeld.

Daarom volgt hier een beschrijving met enkele realia rond deze uitgave. Op de inhoud wordt niet ingegaan: bevoegden in de mystieke literatuur kunnen daaromtrent vakkundiger werk leveren.

## I. Beschrijving

DEN // GHEESTELYCKEN // YVER // VAN DE GHEESTELYCKE // BRUYDT, // (Got.) Ofte Christen ziele die daer is // stralende door de Goddelijc-//ke liefde. // Waer in de menschen by maniere van t'sae-//mensprekinghen gheleert worden: hoe lieff // dat Godt de gheloo-vighe zielen heeft, ende zy // hem: allemael seer schoon om de menschen // in de liefde Godts te ontsteken. (Got.) Bidt om Godts wil voor die dit by een vergae-//dert heeft: uit diversche gheestelijcke schry-//vers ende andersints.

TOT BRUSSEL, // (Got.) By Govaert Schoevaerts / woonende op de Ke-//semerct / inden Schryf-boeck. 1629.

In kl. octavo, afgesneden ex, katern A + 296 genummerde blz.. Randnoten, rekl., Got. letter en enkele rom. rr., 2 kopergrav. : blz. 12 en 20, genummerd 123 en 169.

A 1 : titelpagina ; A 1<sup>v</sup> : bijbelexcerpten ; A 2-A 3 : TOT DEN ./ GOEDT-WILLIGHEN // LESER ; (A 3 *vignet*) ; A 3<sup>v</sup>-A 4 : OPDRACHTEN ENDE // dancksegginge van dit Boeck // aen onsen Heere Iesum Chri-//stum, ende zijne lieve Moe-//der Maria de welcke haer ghe-//weerdicht inde Kercke Finis-//terre, ofte te Vinstersterre // hier binnen Brussel gheert te // worden. ; A 4<sup>v</sup>-(A 5) : EEN CORTE VERMA-//ninghe tot lof ende prys van // alle de godtvruchtighe Beg-//gynckens, woonende binnen // deser Stadt Brussel in het Beg-//ghynhof, geheeten den Wyn-//gaert ; (A 6<sup>v</sup>-A 7) : Een cleyn ghebedeken, ; (A 7 : *vignet*) ; (A 7<sup>v</sup>)-(A 8<sup>v</sup>) : Een gheestelyck Liedeken, // WAER MEDE DE GEE-//stelijcke Bruydt de liefde van haeren Bruydegom pryst. // Op de wyse edel Arti-//kens coen.

Blz. 1. HET GROOT VER-//langhen vande gheestelijcke // Bruydt, ofte Christen ziele, // naer de kennisse van haeren // Godt ; (blz 12 : gravure nr 123) ; blz. 13 : De gheestelycke Bruydt verstaen // hebbende dat haeren Bruyde-//gom gheboren was tot Beth-//leem, is met grooter blijdschap-//pen inden gheest derwaerts // ghegaen ; (blz. 21 : gravure nr 169) ; blz. 21 : Hier beghint het Gheestelijck // verlangen van de Gheeste-//lijcke Bruydt ofte Christen ziele al vervolghens. Par. I-CLXXXI.

Blz. 164 : HIER MAECKT DE // gheestelijcke Bruydt ofte Chri-//sten ziele op het perfectste, haer // testament ofte verbondt, ende // leert alle Christen zielen hoe zy haer zullen naervolghen.

Blz. 188 : Eermen ten heylighen Sacra-//ment gaet.

Blz. 220 : Naer de ontfanckenisse soo heet // de gheestelycke Bruydt hem // willecome.

Blz. 226 : Hier volghen sekere devote schut-//gebeden van de gheestelijcke // Bruydt om naer de H. Com-//munie ofte om onder de misse ende andersins te lesen.

Blz. 265 : Sommighe gheestelijcke vermaeninghen // van

de gheestelijcke Bruydt, weer-//dich om met aendachticheyt ghelesen, onthouden, ende te werck ghestelt te worden.

(Blz. 285 : *vignet*) ; blz. 286 : Een gheestelijck Liedeken, waer mede // de Bruydt den druck te kennen gheeft // dien sy hadde, soo wanneer haer ziele ghespent worde van het // soet melcxken des bevo-//lijcken troosts, ofte // devotie.

Blz. 288 : Den Heer Jhesus antwoordt // zijne Bruydt de Christen // ziele.

Blz. 290 : geestelijke spreuken.

Blz. 291 : Hier gheeft de Bruydt te kennen // hoe datter over al Cruyden te // vinden zijn. // Opde wyse hebben de Princen // haren wens.

Blz. 293 : Een gheestelijck Liedeken, waer door // Christus de Christen ziele zijne // Bruydt vermaent, dat sy soude tot // hem komen, om dat hy allen // haere quaelen wilt ghenesen !

Blz. 295 : spreuken. FINIS.

Blz. 296 : APPROBATIO : ... Tot Brussel den 17 Augustus 1628. Henricus Smeyers // Licentiaat inder H. Godtheydt // Scholaster van Brussel : ende Censeur vande Boecken.

Een oppervlakkige inzage van dit tractaat leidt op het spoor van enkele geestelijke werken, die fungeren als aanbevolen lectuur : twee boeken van *de Gheestelycke Vryagie*, St. Augustinus' *Meditatie*, de *Evangelische Perel*, *Tempel der Zielen*, Carolus Scribanis *Meditatien*, *Het Leven van de H. Maghet Geertruyt abdisse*<sup>1</sup>.

Enkele van deze aanbevolen werken plaatsen ons in de laatmiddeleeuwse begijnenspiritualiteit, die juist in de *Evangelische Perel* en de *Tempel der Ziele* zulk een hoge vlucht nam<sup>2</sup>. De overige tractaten doen ons belanden in de spirituele renaissance van de eerste helft der xvijde eeuw<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> *Den Gheestelycken Yver*, blz. 4, 11, 17.

<sup>2</sup> Literatuur hierover, cfr St. AXTERS, O.P., *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden*, Antwerpen, 1953, dl. III, blz. 387-388.

<sup>3</sup> Over Schribanis *Meditatien*, cfr L. BROUWERS, S.J., *Carolus Scribani (1561-1629)*, Antwerpen, 1961, blz. 333-347.

Het eerste en tweede *Boeck van de Gheestelycke Vryagie* wordt op blz. 4 als gebruikelijke lezing ondersteld<sup>4</sup>. Beide deeltjes zijn te Brussel eveneens bij Govaert Schoevaerts gedrukt in 1624 en 1626.

Dank zij de welwillendheid van Pater Dr. Krinkels, bibliothecaris van het Redemptoristenklooster te Wittem, had ik de gelegenheid het exemplaar, dat daar bewaard wordt, rustig ter hand te nemen. Uit de beschrijving blijkt dan duidelijk dat deze boeken van dezelfde anonymus zijn en tot hetzelfde publiek gericht: een trilogie voor de Begijnen van Brussel.

DE GHEESTELYCKE // VRYAGIE, // WAER CHRISTUS DE // ZIELE IS VRYENDE. // (Got.) Seer schoon ende profytelyck om den mensch in // de liefde Godts t' ontsteken. // (curs.) Bij een vergadert uut diversche Heylighe // Vaders, door eenen Liefhebber der selver. // Verciert met seer schoone Kopere Figuren. // (*vignet*) // TOT BRUSSEL. // (Got.) By Govaert Schoevaerts / woonende inde Fe-//ciestraat / Anno 1624.

Kl. Oct., afgesneden exemplaar, 372 gen. blz., Inhoudstafel niet gepagineerd, Randnoten, rekl., got. en rom. lettertype. 39 kopergravuren (exc. Boel en M. Snyders, en ongetekende maar genummerd) op losse bladen bij de passende tekst gebonden.

Blz. 1.: titelpagina; blz. 2-3 excerpten uit de Bijbel; blz. 5: (curs.) Voorsprake tot den goedt-willi-//ghen Leser; 8-9: (curs) Op-drachte ende danck-segginghe van // dit boek aen onsen Heere Iesu Christo, ende sijne Lieve Moeder, de H. Maget Maria de welcke te Vinster-//Sterre ghe-eert wort tot Brussel.

Blz. 10: (Got.) Een gheestelijck Liedeken;

Blz. 13-289; tractaat als uitleg bij figuren, onderbroken met Liederen.

Blz. 296-372: Litanieën, Liederen, geestelijke oefeningen.

<sup>4</sup> *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa 1500-1727*, Hagae Comititis, 1947, nr 7438.

Katern Aa<sup>v</sup>: TAFEL // Van het Inhoudt der Gheestelijc-//  
ker Vryagie. //  
Aa 8<sup>v</sup>: APPROBATIO: HENRICUS SMEYERS // (curs)  
Licentiaat inder H. Godtheydt // Scholaster van Brus-  
sele, ende // Censeur vande Boecken.

DE // GHEESTELYCKE // VRYAGIE. // (Got.) Waer  
in de menschen by maniere van t'saemen-//sprekinghen  
gheleert worden: Hoe dat Godt / den hemelschen Vader  
de gheloovighe Zielen // (door zijne Beden) is noodende /  
ende beghee-//rende als dat sy Christum zynen eenighe  
// Soone souden trouwen voor haeren waerachtighen Bruy-  
degom: al seer schoon om de men-//schen in die liefde  
Godts te onsteken. // (rom.) By een vergadert uut diversche  
heyliche Va-//ders, ende Kerkelijcke Schrijvers, door  
eenen Lief-hebber der selver. // (Got.) Het 2. Deel / verciert  
met seer schoone kopere / Figuren. // (vignet: Maria met  
kind Jesus) // TOT BRUSSEL, // (Got.) By my Govaerd  
Schovaerts / woonende in //den Schrijf-boeck. 1626.

Kl. Oct., afgesneden exemplaar, 524 gen. blz., vooraf-  
gegaan door katern sign. A. Inhoudstafel niet gepagineerd,  
randnoten, rekl, got en rom. lettertype. 16 kopergravu-  
ren (één exc. M. Snyders, de overige genummerd en onge-  
nummerd uit een begijnencyclus) op losse bladen bij pas-  
sende tekst gebonden.

A 1: titelpagina; A 2: excerpten uit Bijbel; A 2<sup>v</sup>-3<sup>v</sup>: Tot-  
ten // Goedt-willighen // Leser.; A 4: Opdracht // ende  
danckseg- // ghinghe van dit Boeck, aen onsen Heere  
Iesum Christum, en // aen zijne lieve Moeder Maria, //  
die welke verkosen heeft in de // Cappelle Finis Terre  
oft te Vin- // ster-sterre binnen de stadt Brus- // sel  
gheeert te worden. // (A 6): De 2. Figure. // Virtus lau-  
data crescit. // (Got.) Ghepresen deucht wast. // Tot  
lof van die Godt-vruchtighe // Bagynckens, // tot Brus-  
sel.; (A 7<sup>v</sup>-A 8<sup>v</sup>): Een seer schoon Gheestelijck Liedeken /  
ter eeren // Maria Finis Terre ofte Vinstersterre. Opde  
wyse schoon figure maeghdeken puere.

Blz. 1-524 : tekst bij de gravuren, onderbroken door 46 liederen.

Kat. Mm 2<sup>v</sup> : Approbatie. // Henricus Smeyers, Licentiaet inder H. Godtheydt, Scholaster van Brussele, ende Censeur van de Boecken. MM 3-8 : Tafel.

De *Gheestelycke Vryagie*, draagt het karakter van de toenmalige emblemata-literatuur. In het derde deel, de *Gheestelycken Yver*, zijn de gravuren tot twee herleid en reeds gebruikt in *Vryagie* dl II. De Liedekens, die de tekst begeleiden, behoren tot het genre der begijnenliederen, en zijn waarschijnlijk door hen gedicht <sup>5</sup>.

## II. Het milieu van ontstaan. Vermoedelijk auteur.

Over het begijnhof De Wijngaard te Brussel en het geestelijk leven aldaar, is geen studie gemaakt. De enkele gegevens, die wij hier ophalen, zijn in functie van het boekje, dat voor ons ligt.

Over de drukker, Govaert Schoevaerts, op grond van zijn fonds, kan wel één en ander gezegd worden in verband met de toenmalige Brusselse vroomheid <sup>6</sup>.

A. Joannes Mytens, begijnenpastoor (1619-1660) en vermoedelijk auteur.

De *Corte Vermaninghe* op blz A 4<sup>v</sup> van de *Gheestelycke Yver* richt zich tot de *Beminde dochters in Christo...*, de begijnen van de Wijngaard. De aanspreking en de vertrouwelijkheid van het volgende schrijven wijzen op een geestelijk leidsman, die met het begijnhof in nauwe relatie staat. De enige die daarvoor in aanmerking komt is pastoor Joannes Mytens. Grote bekendheid heeft deze priester niet : zeker niet in de gedrukte bronnen, een weinig meer in het archief van het begijnhof. Sanderus noemt hem in zijn nota over het Brusselse Begijnhof met meer dan gewone

<sup>5</sup> Dit blijkt duidelijk uit het gedicht op blz. 116 van de *Gheestelycke Vryagie*, dl I.

<sup>6</sup> *Biographie Nationale*, Brussel, 1911-1913, dl. XXI, blz. 812-817.

lof. Mytens zal die eerbetuiging niet waarderen: hij is immers zeer bescheiden: *quanquam hoc elogium non sine verecundia sit auditorus* <sup>7</sup>. Volgens dezelfde auteur was hij vroeger een zeer gewaardeerd lector in de theologie en de bijbelwetenschappen te Affligem. De kroniekschrijver Hubertus Phalesius in zijn *Chronicon Monasterii Affligeniensis* <sup>8</sup> schat hem eveneens zeer hoog en vermeldt een distichon van zijn hand dat de grafplaat sierde op de plaats, waar hart en ingewanden van bisschop Hovius in de abdij begraven zijn: *Non ita pridem*, schrijft de monnik, *lector S. Theologiae Affligem.*, dus voor 1620. De laatste vermelding van de pastoor in leven is de approbatie, die Mytens geeft op 23 februari 1660 voor het Liedjesboek van een Brussels begijntje, J. G., *Het Gheestelyck Minne-Voncksken* <sup>9</sup>.

Op 16 november 1618 werd Johannes Mytens, lector te Affligem, aldaar afgehaald op bevel van bisschop Hovius om hem te beraden over het pastoraat van het Brussels begijnhof. De vorige pastoor was gestorven op 29 oktober. De volgende dag reeds, waarschijnlijk na gemeenschappelijk overleg, werd door de bisschop geschreven dat de leiding voor de jonge begijntjes door de nieuwe pastoor niet privé, maar gezamenlijk moest gegeven worden. De benoeming werd bevestigd door de bisschop van Antwerpen, die in deze de rechten van abt van St. Bernards aan de Schelde uitoefende <sup>10</sup>.

In 1619 nemen de hervormingsplannen van de jonge pastoor vorm aan. Conventshuizen voor jonge begijnen worden ingericht. De grootjuffrouw prijst de bisschop dat hij zulk een begaafd man tot pastoor gaf: de gelden

<sup>7</sup> A. SANDERUS, *Chorographia sacra Brabantiae*, 1727, dl. III, blz. 227.

<sup>8</sup> AFFLIGEM, Abdijarchief, H. PHALESIUS, *Chronicon Monasterii Affligeniensis*, blz. 300, anno 1620. Wij danken hartelijk Dom Cyprrianus Coppens O.S.B. die ons deze verwijzing overmaakte.

<sup>9</sup> C. JANSSENS-AERTS, *Het Kerstmotief in enkele geestelijke liederen tussen 1650 en 1675*, in *Ons Geestelijk Erf*, XXXV, 1961, blz. 391.

<sup>10</sup> MECHELEN, *Archief Aartsbisdom, Groot Begijnhof Brussel, Pastoors*: transcriptie uit *Manuale Hovii 1617-20 quotato litt. A. Ibid.*, Acte ondertekend door P. Coens, *secr. de mandato Iohannis van Malderen* 20 november 1618.

van de capellanieën worden gebruikt voor accomodatie van de leegstaande huizen « tot conventen ende vergaderinghen, ende alsoo allenskens te beletten dat die Jonckheijt soo haest haer selfs meesters niet en sy, op dat doer sulcken middel die gehoorsaemheyt ende gestichticheyt mocht vermeerderd worden, die welcke binnen den tijt van vijff maenden god loff seer gevordert ende gegroyt is ende dat door die groote wijsheyt ghebruycet by uwe eerwerdicheden in het stellen van eenen pastoor begaeft met sulcken minnenlycken Rypicheyt waer aff wij uwe eerw. hertelijcken seer syn bedanckende. God laet hem alsoo voertgaen, soo hopen wij die devocie van ons gemeynte noch sien te vermeerderen ...<sup>11</sup> ».

Pastoor Mytens heeft zijn hervorming waarschijnlijk ruggegraat willen geven door een stevige mystieke leer. Sanderus erkent in hem een man met degelijke ideeën : dat zal later betwist worden<sup>12</sup>. Deze tractaatjes lijken de schriftelijke neerslag van zijn onderricht.

Hoewel wij niet wensen in te gaan op zijn leer, is één grondgedachte vermeldenswaard. Mytens sluit zich aan bij een mentaliteit, die zich in de devotio moderna ontplooidde : nml. de vrije broederschap, die als enige levensregel Christus heeft. Deze opvatting wordt zeer gevat door de kartuizer Justus Lanspergius verwoord<sup>13</sup>. Mytens zegt het op zijn manier : « ... maer om cort te maecke(n) : Ick segghe dat sy altemael seer te prijsen sijn : aengesien sy oock meer oorsaecken hebben / om niet te persevereren / dan besloten kloosteren : want dese noch eensdeels / met die paryculeuse werelt moeten hanteren / dijs nochtans niet teghenstaende soo blyven sy met veel honderden ter eeren Godts / Maria ende tot groote verwonderinghe van vele menschen in hunlieden heylighen staet persevererende.<sup>14</sup> ».

De vroomheid van Mytens' geestelijke werken moet in dit kader gezien worden. Zij maakt deel uit van een eigen-

<sup>11</sup> MECHELEN, *Arch, Aartsbisdom, ibid., Capellanieën* : Ongetekende brief uit 1619 van de hand van de Grootmeesteres Audenaken.

<sup>12</sup> Cfr. n. 17.

<sup>13</sup> J. GREVEN, *Die kölnner Kartause und die Anfänge der katholischen Reform in Deutschland*, Münster, 1935, blz. 40-41.

<sup>14</sup> *De Gheestelycke Vryagie*, dl. II, A 7<sup>v</sup>.



geaarde spiritualiteit in Brabant in de eerste helft van de xvii<sup>e</sup> eeuw, die gekenmerkt wordt door een heropnemen van onze middeleeuwse vroomheid, gepaard met een bepaalde historische belangstelling. Zoals zal blijken zijn de vertegenwoordigers van deze richting, op een of andere wijze met elkaar verbonden. Hun uitgever is Godfried Schoevaerts te Brussel.

Rond het midden van de eeuw is die eigengeaarde godsdienstbeleving weggeëbt. De vrome geschiedschrijving, o. m. over de H. Begga, die de instelling luister moest bijzetten, wordt sterk aangevallen door een opkomende nuchtere historische kritiek. Dat Begga als stichteres van de Begijnen meest vereerd worden had abt Geldolf van Rykel in zijn moraliserende historie voorgestaan<sup>15</sup>. Mytens volgt zijn autoriteit, evenals Haftenus in zijn predicatie voor de begijnen<sup>16</sup>.

Terzeldertijd wordt de vroomheid, die wilde steunen op het beste wat de traditie bood, vervangen door een gereglemte devotie. Er ontstaan op het begijnhof « eenighe particulariteyten door extraordinaere devotie »<sup>17</sup>.

Pastoor Mytens heeft zich overleefd. Jonge kapelaans stellen zich als zijn verbeterden tegenstanders: zij wensen een geordend kader en vooral de biechtpraktijk moet geïnstitutionaliseerd worden. Pastoor Mytens beroept zich op de gewoonten in 1612 door de bisschop goedgekeurd.

Verskillende leden van het begijnhof beschouwen Mytens als onbevoegd in het geestelijk leven: « ende sy durven wel vrymoedich seggen tegen den heere Cureydt: och ermen myn heer ghy ende hebt geen verstant van het gheestelijck leven ... ». Anderen uit de gemeenschap wensen de oude

<sup>15</sup> *Vita S. Beggae*, Leuven, 1631. Over de aftakeling van deze opvattingen cfr L. J. PHILIPPEN, *De begijnhoven. Oorsprong, geschiedenis, inrichting*, Antwerpen, 1918, blz. 143-156.

<sup>16</sup> MECHELEN, *Arch. Aartsbisdom, Groot Begijnhof Brussel, Capellanieën*: Bundel met consultatiebrieven i. v. m. het feest van de H. Begga, stichteres. LEUVEN, *Encyclopédie bénédictine*, hs. HAEFTENUS, *Preken*, f. 35 (Sermoen op het feest der H. Begga 1637 [?] waarschijnlijk te Brussel).

<sup>17</sup> MECHELEN, *Arch. Aartsbisdom, ibid.*, *Pastors*: brief van 1 juni 1650.

gewoonten te bewaren en vragen een ingrijpen van de bischop « dat onsen Eerw heere voortdaen niet en gehindert inde godtvruchtighe sermoenen ende vermaeninghen die hij daghelyckx doet tot groot contentement van ons allen uytgenomen de boven geschreven ... ».

De progressieven winnen het pleit. Nieuwe reglementen in zake sacramenteel leven dringen door.

Mytens wordt stilaan verdrongen: de archieven zwijgen over hem. Door de grafsteen, die in de nieuwe begijnenkerk bewaard bleef, kennen wij zijn sterfdatum:

MONUMENTUM  
R. ADM. D. JOANNIS MYTENS  
HUIUS LOCI PASTORIS  
ET  
BENEFACTORIS INSIGNIS  
OBIIT 22 MARTII 1660  
REQUIESCAT IN PACE.<sup>18</sup>

Nergens wordt deze pastoor als auteur vermeld. Absoluut zal men het anonymaat niet kunnen opheffen. Maar ik meen dat hij de enige man is, die door zijn beslagenheid, geestelijke rijpheid en zijn ambt in staat was dergelijke handleiding in het geestelijk leven op te stellen. Zijn bekende bescheidenheid is evenzeer in overeenstemming met het naamloos blijven van de auteur.

#### B. De drukker Godfried Schoevaerts (c. 1623-1650)<sup>19</sup>.

Ons belangt hier de eerste helft van de XVII<sup>e</sup> eeuw aan, en het fonds van Schoevaerts als uitgever-drukker.

Dit overzicht van het fonds wil geenszins als volledig aanzien worden. Wel willen wij aanduiden in welk milieu de begijnenboekjes huisden. De vroegst gekende druk van G. Schoevaerts is J. VAN BLITTERSWIJCK, kartuizer, *Devote gebeden van de Geestelijken Ommeganck*, 1623<sup>20</sup>.

<sup>18</sup> In de huidige begijnenkerk te Brussel als vloersteen bewaard. Daarnaast de grafsteen van Lodewijk Mytens († 1665).

<sup>19</sup> Deze data begrenzen onze opzoekingen.

<sup>20</sup> BRUSSEL, *Kon. Bibl.*, hs. 11616: J. B. DE VADDERE, *Historia Cartusiae Bruzellensis*, f. 236-241. *Biographie Nationale*, I, blz. 483-484. SANDERUS, *Chorographia sacra Brabantiae*, II, blz. 360.

Deze monnik van de Brusselse kartuis, een ijverig vertaler, onderhield goede relaties met het begijnhof, waar hij een zuster had <sup>21</sup>. In 1619 het eerste jaar van Mytens' pastoraat, draagt hij zijn vertaling van Salutius, *Het Licht der Sielen*, op aan de Opper-Meesteressen van het Groot Begijnhof <sup>22</sup>.

In het jaar 1624, toen het eerste deel van de *Gheestelycke Vryagie* verscheen, verzorgt Schoevaerts zijn eerste Latijnse uitgave, nml. het leven van de kartuizermartelaar Joost van Gouda, geredigeerd door de Brusselse kartuizer Gerardus Eligii Radelet, en in druk gegeven door zijn confrater Petrus de Wal met een lofwoord van Erycius Puteanus <sup>23</sup>. Nog in 1624 vertaalt Jan van Blitterswijk Bénards commentaar op de regel van St.-Benedictus ten behoeve van de gereformeerde Benedictinessen van St.-Godelieve te Brugge: reformatie verwezenlijkt door de voormalige proost van Affligem, nu abt van St. Andries <sup>24</sup>.

<sup>21</sup> P. DE WAL, *Collectanea eventuum Cartusiae Bruzellensis*, hs. BRUSSEL, *Kon. Bibl.*, hs. 7046, f. 8<sup>v</sup>.

<sup>22</sup> *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa 1500-1727* (in 't vervolg: *BCNI*), 6698. SALUTIUS, *Het Licht der Sielen*, Antwerpen, Cornelius Verschueren, 1619. Grootmeesteres Joanna van Oudenhagen (al. Audenaken) is de tante van Hendrik van Oudenhage, profes van de Brusselse kartuis.

<sup>23</sup> *BCNI*, 7355. *Vita et martyrium B. Justi Goudani*, Brussel, G. Schoevaerts, 1624. Cfr. BRUSSEL, *Kon. Bibl.*, hs. 7046, f. 80: « In Junio prodiit tandem in lucem Vita et Martyrium D. Justi ... auctore Gerardo Eligii huius domus professo, qui tamen nomen suum in titulo libri voluit suppressum, pro quo positum cui justa persolvit Cartusia Bruzellensis, ita quidem quia precipue expensis ipsius domus et auspiciis P. Prioris (cui liber dedicatus est) atque adeo primus hic ex hac nova domus latinus prodiit, quod felix faustumque est: multas autem versiones flandricas perguit edere D. Joannes a Blitterswijk sacrista: At pro hoc latino multas molestias et labores subivi, omnia documenta hinc inde et ex remotis locis acquisivi, approbationes impetravi, sumptus amicus feci, ut aliis ianuam aperirem et animarem. Fuit etiam primus liber latinus quem prelo dedit Typographus G. Govardus civis Bruzellensis, hinc pro corrigendo exemplari non minime distractus fui, et ad interiorem profectum meum parum conduxit nec in aliis expectatum fructum animadverti. Ideo qui non est multum idoneus a prelo absteineat. »

<sup>24</sup> *BCNI*, 7319. L. BÉNARD, *Middelen om de gheestelijcke herten te helpen oefenen*..., Schoevaerts, 1624. Cfr. N. HUYGHEBAERT, *L'ab-*

In 1626 verschijnt het tweede deel van de *Gheestelycke Vryagie*, naamloos werk voor de Brusselse begijnen.

Jan van Blitterswijck bezorgt in 1629, steeds bij dezelfde drukker, de vertaling van een tractaat van Costerus s.j., dit maal werk van de Keulse kartuizer Theodoor Petraeus: *Dialogismus super annua Processione miraculosi SS. Eucharistiae quod Bruxellae adservatur Sacramenti*. Blitterswijck draagt het op aan de Heren van de gelijknamige Sodaliteit in St.-Goedele <sup>25</sup>.

Hetzelfde jaar verschijnt *Den Gheestelycke Yver*, werkje dat tot nog toe onbekend bleef.

Geldolf van Rykel, abt van St. Geertrui te Leuven, die met zijn historische werken naar de trant van Erycius Puteanus, gezag verwierf in vrome kringen, o. a. by Mytens, wordt in zijn redactiewerk voortdurend geholpen door Gerardus Eligii († 1641) <sup>26</sup>. Bij Schoevaerts verschijnt 1637, zijn *Historia S. Gertrudis* <sup>27</sup>. In 1639 draagt Surianus (schuilnaam voor G. Eligii) een leven van St. Bruno op aan de genoemde abt <sup>28</sup>. In 1640 laten twee kartuizers van Brussel hun vertaalwerk bij Schoevaerts op de markt brengen,

*baye de S. Godelieve à Ghistelles*, in *Monasticon belge*, III, 1, Liège, 1960, blz. 249, n. 4.

<sup>25</sup> BCNI, 8070. Cfr. beschrijving, *Bibliotheca Belgica*, 2<sup>o</sup> ser., IV, C 617. Omtrent de uitgeversaanleggenheden deelt P. de Wal het volgende mede: « Circa festum V(enerabi)lis Sacramenti miraculosi D. Sacrista dedicavit Praepositis et Conditioribus novae sodalitates eiusdem V(enerabi)lis Sacramenti Dialogum de eiusdem supplicatione olim Belgicae compositum a R. P. Francisco Costero s. j. Theologo, et recenter translatum in linguam latinam a D. Theodorico Petreio, quem Bruxellis idem sacrista curaverat imprimi sumptibus maximo Dni de Mool decani S. Gudulae, qui accepit exemplaria ». (*Collect.*, IV, 152 [1629]).

<sup>26</sup> BRUSSEL, *Kon. Bibl.*, hs. 4051-68, f. 186. Eénmaal heeft Ger. Eligii Radelet onder eigen naam gepubliceerd. Hij was toen student aan het Jezuietencollege te Antwerpen. Hij redigeerde een aanval op de mentaliteit van de studenten te Leiden. Cfr. BROWERS, *Scribani*, 159. G. E. is echter niet, zoals de auteur meent, een personage uit een pamflet.

<sup>27</sup> BCNI, 9059. *Historia S. Gertrudis*, Schoevaerts, 1637.

<sup>28</sup> SURIANUS, *Vita Brunonis ... commentatore Suriano*, Schoevaerts, 1639. BCNI, 9187 verwacht de *Vita* door Blomevenna met deze latijnse bewerking van een leven geschreven door de Spanjaard Joannes de Madriga.

nml. Anthelmus vande Sande met Langpergius' *Spiegel der volcomenheyt*<sup>29</sup>, en Angelus Schotte, *La vie admirable du Grand S. Patrice Patriarche d'Hibernie*<sup>30</sup>.

De bedrijvigheid van Schoevaerts op dit gebied had reeds vaart verloren toen de uitgave van *Laca, Bruxellense suburbanum* verscheen, opgedragen door de oratoriaan Antonius a Gurnez aan Odo Cambier, monnik van Affligem<sup>31</sup>.

Zonder deze gegevens nader uit te diepen, wordt men getroffen door het feit dat Govaert Schoevaerts tot circa 1650 een bijna uitsluitend kartuizerfonds op de markt brengt. Brusselse monniken schijnen te fungeren als *directeur de collection*. Geen enkele van deze kartuizers publiceert naamloos, uitgezonderd Gerardus Eligii, die ofwel gebruik maakt van zijn initialen of een deknaam kiest of zijn productie door een bekend auteur laat dekken. Kon men menen dat Jan van Blitterswijk in aanmerking komt om de schrijver te zijn van de besproken begijnenboekjes, dan wordt dit door enkele feiten weersproken: hij is uitsluitend vertaler en van zijn werkzaamheid is een volledige lijst bewaard, zoals van het werk van Gerardus Eligii.

Het is nochtans opmerkenswaardig dat deze uitgaven een eigen plaats innemen in de vroomheidsliteratuur, wat hun inhoud betreft. Het is geen « nieuwe spiritualiteit », die opgebouwd wordt. Enkele jaren later zal dit wel gebeuren. Wij hebben hier te doen met een poging tot herwaardering van het oude, en een begronden van kloosterobservantie op oude bronnen. Dit gaat gepaard met een historische bedrijvigheid, waarvan de gangmaker Erycius Puteanus is, en in dit milieu Geldolf van Rykel, de meest gezaghebbende auteur. Deze moraliserende historiografie zal geen weerstand bieden aan de opkomende moderne historische kritiek.

<sup>29</sup> Cfr. L. REYFENS, S. J., *De zeventiende eeuwse vertaling van Lanspergius' « Spiegel der Volcomenheyt »*, in *Ons Geestelijk Erf*, XVIII, 2, 1944, blz. 215-227, en A. PIL, O.S.B., *De vertaler van Lanspergius' « Spiegel » in de Brusselse kartuis*, in *Ons Geestelijk Erf*, XXIX, 1955, blz. 228-229. BCNI, 9339.

<sup>30</sup> BCNI, 9365, *Biogr. Nat.*, XXI, blz. 815-816.

<sup>31</sup> BCNI, 10105. Schoevaerts, 1647. Exemplaar te Leuven, Universiteitsbibliotheek.

In dit fonds zijn de *Gheestelycke Vryagie* en de *Gheestelycke Yver* twee originele pogingen om het spirituele leven een wegwijzer mee te geven. Door hun aansluiting bij de vroegere meesters, maar evenzeer door hun originaliteit passen zij in het fonds van Schoevaerts, terwijl zij de andere uitgaven overtreffen.

Hoewel er dus geen dwingende conclusies over de auteur kunnen genomen worden, meen ik dat deze werkjes belangrijk zijn voor een Brussels godsdienstig midden waarin begijnenpastoor Mytens een — zij het dan anonieme — rol heeft gespeeld.

**Bijlage: De werken van Jan van Blitterswijck, uitgegeven door Govaert Schoevaerts.**

Jan van Blitterswijck, kartuizer van het Brusselse klooster (° Brussel 1588, intrede 1605, † 28 juli 1661), bekleedt een meer dan gewone plaats in de fondscatalogoog van drukker Schoevaerts. Daar verschillende werkjes hiervan nog niet terug gevonden zijn, is het nuttig een lijst op te maken van Blitterswijck's geschriften — voornamelijk vertalingen — te Brussel bij Schoevaerts uitgegeven. Dit loopt over de periode tussen 1623-1651.

De activiteit van Blitterswijck begint vroeger. Zijn eerste vertaling dateert uit 1614<sup>32</sup>. Hij werkt vooral ten voordele van vrouwelijke religieuzen, die de toenmalige kloosterreformaties toegedaan waren. Dit vindt zijn be-

<sup>32</sup> BCNI, 6085. DIDACUS A STELLA, *Van des wereldts ijdelheden te versmaden*, Brussel, Reyns, 1614. Hierover zegt de kroniek van de kartuis, DE WAL, III, 135 (1614): « ... sacrista hoc anno in lucem edidit Didacum stellam ordinis minorum de contemptu mundi a se translatum in linguam flandricam. Et hoc primus liber fuit sive a se sive ab aliis editus in hac nova domo. Usus fuit Amanuensi D. Gerardo Eligii qui characteres melius pingebat vel aliis etiam correctoribus quia initia sunt semper difficilia et labor improbus omnia vincit. In hac palestra se strenue exercens expeditus evasit et plures sequentibus annis libros transtulit ac edidit prout ex elencho lector videbit ».

vestiging in de Opdrachtbrieven van sommige werken, die bekend zijn <sup>33</sup>.

Er bestaan drie inventarissen van Blitterswijcks activiteit: nml. P. de Wal <sup>34</sup>, A. Sanderus <sup>35</sup> en J. B. de Vaddere <sup>36</sup> deden een poging tot ordening. De laatste lijst is de meest geslaagde. Wij steunen onze opsomming op J. B. de Vaddere. Deze geeft echter de titelopgave in het Latijn. Waar de uitgave met Nederlandse hoofding bekend is, wordt die gebruikt.

1. *Devote ghebeden voor den gheestelijcken ommeganck tot alle Lieve Vrouwe-beelden rustende binnen de Stadt Brussel.*  
Brussel, G. Schoevaerds, in den Schrijff-boek, z.d. (1623), in 16°.  
Opgedragen aan de Broederschap van O.L.V. van Vogelzang.  
BCNI, 7169. Ex. UB. Leuven.
2. DIONYSIUS CART., *De laudabili vita Conjugatorum.*  
Brussel, G. Schoevaerts, 1624, in 12°.
3. BÉNARD, Laurentius, *Middelen om gheestelijcke herten te helpen oefenen de deuchden welke den H. Vader Benedictus leert.*  
Brussel, G. Schoevaerts, 1624, in 12°.  
Opgedragen aan de Benedictinessen van St. Godelieve binnen Brugge.  
BCNI, 7319. Vgl. hiervoor n. 24.
4. SALUTHIUS, Barth., *Die seven trompetten verweckende den sondaer tot penitentie.*  
Brussel, Schoevaerts, 1625, in 8°.  
Opgedragen aan Johan David, abt van de Praemonstratenserabdij te Ninove.  
BCNI, 7564.
5. DIONYSIUS CART., *Boeck vanden enghen wech der Salicheyt*  
Brussel, Schoevaerts, 1626, in 8°.  
Opgedragen aan de reguliere Kanunnikessen van Roosenberch (Waasmunster) bij hun poging tot reformatie onder de abdis Anna de Samillan <sup>37</sup>.

<sup>33</sup> A. SANDERUS, *Chorographia sacra Brabantiae*, II, 360.

<sup>34</sup> BRUSSEL, *Kon. Bibl.*, hs. 7045, f. 135.

<sup>35</sup> vgl. n. 2.

<sup>36</sup> BRUSSEL, *Kon. bibl. hs.* 11616, f. 236-241.

<sup>37</sup> ANTWERPEN, *Ruusbroekgenootschap*, 93F8<sup>2</sup>. In de uitgave van Ruusbroeks *Brulocht*, 1624, is verkeerdelijk de voorrede van deze vertaling ingebonden. Het boekje zelf is voorlopig onbekend.

Opgave De Vaddere: *De arcta via Salutis cui adjectus est libellus quem D. Dionysius vocavit Speculum Amatorum mundi.*

6. DIONYSIUS CART., *De quatuor novissimis.*  
Brussel, G. Schoevaerts, 1627, in 8°.
7. DIONYSIUS CART., *De enormitate peccati.*  
Brussel, G. Govartius, 1629, in 12°.
8. FRANCHOIS, Philippi, O.S.B., *Exercitia novitiorum ex regula S. Benedicti.*  
Brussel, G. Schoevaerts, 1630, in 16°.
9. THOMA A IESU, Carm., *Modus cognoscendi profectum animae spiritualem.*  
Brussel, Schoevaerts, 1644, in 12°.
10. DE MOLINA, Anth., Kart., *Documenta spiritualia pro exercitiis quotidianis.*  
Brussel, Schoevaerts, 1651. in 12°.
11. J. v. BLITTERSWIJCK, *Precationes et Litaniae selectae ad Beatae Virginem Mariam.*  
Brussel, G. Schoevaerts, z.d., in 18°.

*Sint-Pietersabdij Steenbrugge  
Assebroek, België*